

квартиронаймачами. Передбачається, що рада мешканців будинку бере на себе переговори з муніципальною компанією і від імені мешканців підписує з нею спеціальний контракт. На сьогодні таких будинків у Швеції вже більше ніж 70, і в багатьох муніципалітетах існує "черга" на квартиру в такому будинку чи на будівництво такого будинку.

Цікавим є досвід Англії з добровільної передачі житлового фонду. Це – процес передачі всього житла чи його частини з балансу муніципалітету іншим домовласникам. При цьому житловий фонд може бути переданий тільки зареєстрованим соціальним громадським домовласникам, наприклад, уже існуючим житловим асоціаціям чи місцевим житловим компаніям, які зареєстровані в Житловій корпорації. Дослідження, проведені Департаментом навколишнього середовища (який в Англії відповідає за житлові питання), показали, що більшість муніципалітетів розглядає передачу житла як спосіб забезпечити більш якісне обслуговування та вирішення інших житлових проблем, ніж те, яке вони можуть надати в майбутньому.

IV. Висновки

З огляду на вищевикладене слід відзначити, що на сьогодні за кордоном найбільш актуальними питаннями, які турбують жителів, залишаються регулювання квартплати і якості комунальних послуг, залучення мешканців до

управління і збереження будинків, посилення безпеки та підвищення комфортності.

Як напрями подальших досліджень можна визначити більш детальне вивчення зарубіжного досвіду щодо підтримки громадян у підвищенні комфортності умов проживання та розглянути можливості їх реалізації в Україні. Крім того, проаналізувати питання доступності для власників житла кредитів на капітальний ремонт і модернізацію багатоквартирних будинків, нові підходи до фінансування капітального ремонту й ресурсозбереження в житловому фонді, надання власникам житла фінансової допомоги за рахунок бюджетів усіх рівнів.

Література

1. Казанский Ю.Н. Строительство в США и России: экономика, организация и управление / Ю.Н. Казанский, А.М. Немчин, С.Н. Никитин. – СПб. : Два-Три, 1995.
2. Жилищная инспекция в США. Опыт и рекомендации. – М., 1996. – 72 с.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usa.com>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.germany.com>.
5. Французский опыт на службе градостроительству и землеустройству // Сб. докум. Министерства жилищного строительства, инфраструктуры и транспорта Франции. – Париж, 2001. – 349 с.

УДК 351.82:338.43

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Приходько О.М.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The author consider going near providing of national food safety, its internal and external threats, investigational conception of multifunctionness of agriculture in the article.

Анотація

У статті розглянуто підходи до забезпечення національної продовольчої безпеки, її внутрішні та зовнішні загрози; досліджено концепцію багатофункціональності сільськогосподарства.

Ключові слова

Державне регулювання, продовольча безпека, ефект, навколишнє середовище, уряд, концепція.

I. Вступ

Оскільки досягнення всесвітньої продовольчої безпеки в існуючих умовах є складним завданням, окремі країни піклуються, перш за все, про продовольчу безпеку своїх

народів, створюючи для цього відповідні соціально-економічні та правові передумови. Концепція й методи забезпечення національно-продовольчої безпеки на сьогодні викликають найбільші суперечки. Світова практика свідчить, що на сьогодні продовольча безпека забезпечується передусім на регіональному та національному (державному) рівні й лише в другу чергу – на глобальному.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити принципи та підходи державного регулювання продовольчої безпеки на національному рівні.

III. Результати

Питанням державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки приділяли увагу українські та зарубіжні вчені. Серед українських авторів слід виділити Ю. Білика, П. Борщевського, В. Гейця, Л. Дейнеко, О. Кочеткова,

І. Лукінова, Р. Маркова, Г. Мостового, П. Саблука, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. Серед зарубіжних теоретиків питаннями забезпечення продовольчої безпеки займалися такі вчені, як: В. Балабанов, Е. Борисенко, Е. Серова та ін.

Поняття продовольчої безпеки на рівні окремої держави, на відміну від загальносвітового рівня, тісно пов'язане з поняттям продовольчої незалежності (самозабезпечення), стану захищеності задоволення потреб у продовольстві за рахунок необхідного рівня власного виробництва. У загальному вигляді продовольча незалежність означає здатність забезпечення продовольством населення країни за рахунок власних ресурсів (власного агропромислового виробництва). Важливість поняття продовольчої незалежності підтверджується хоча б тим фактором, що як основний загальноприйнятий критерій продовольчої безпеки світова спільнота визнає коефіцієнт самозабезпечення (тобто питома вага сумарного вітчизняного виробництва продовольства в кінцевому споживанні), який не повинен бути меншим ніж 80%.

В останні десятиліття сформувалися два основні підходи залежно від підтримки однієї з концепцій, згадуваних у працях П. Ерліха:

а) самозабезпечення є єдиною гарантією продовольчої безпеки в довгостроковому плані;

б) тільки вільна від спотворень ринку система торгівлі здатна забезпечити довгострокову продовольчу безпеку для всіх.

У реальній економічній практиці формування підходів до забезпечення продовольчої безпеки зводиться до суб'єктивної оцінки, яку виносять уряди незалежних держав з приводу співвідношення імпорту та внутрішнього виробництва для її забезпечення.

Велика частина спорів навколо продовольчої безпеки пов'язана останніми роками з раніше згадуваною концепцією багатофункціональності та проходить на міжнародних торгових форумах СОТ. Як елемент безперервних дебатів у сфері торгової політики багатофункціональність додає ясності терміну “неторгові аспекти”. В основі майбутніх реформ сільськогосподарської системи торгівлі, згідно з прогнозами, лежатимуть саме неторгові аспекти (такі як стан навколишнього середовища).

З позиції торгової політики, основна ідея багатофункціональності полягає в тому, що безліч позитивних зовнішніх ефектів (від продовольчої безпеки до розвинутої економіки сільської місцевості) є результатом сільськогосподарського виробництва, тобто вони виникають тільки тоді, коли фермери виробляють продукт. Таким чином, політика, що дає фермерам стимул виробляти сільсько-

сподарську продукцію, має в обов'язковому порядку забезпечувати наявність цих зовнішніх аспектів (більшість з яких можна класифікувати як суспільні блага).

У зв'язку з планами лібералізації сільськогосподарської торгівлі в рамках СОТ були вироблені міжнародні зобов'язання (зобов'язання Уругвайського раунду) щодо скорочення внутрішніх заходів сільськогосподарського регулювання, які спотворюють міжнародні ринки. За класифікацією СОТ, усі заходи регулювання сільського господарства можуть бути поділені на три основні групи:

1) заходи внутрішньої цінової підтримки (заходи “жовтого кошика”, що спотворюють торгові процеси або стимулюють зростання виробництва). Ці заходи включають, насамперед, прямі субсидії сільськогосподарським товаровиробникам, прив'язані до виробництва;

2) на відміну від них, заходи “зеленого кошика” не спотворюють торгових процесів і можуть включати створення державних резервів продовольства, виплати на одиницю площі сільськогосподарських угідь у рамках програм економічної спрямованості тощо;

3) виділяють також заходи “блакитного кошика”, які спрямовані на перевиробництво й також справляють мінімальну спотворювальну дію на світову торгівлю [5].

Частково багатофункціональність пояснює причину розколу у зв'язку із зобов'язаннями в галузі сільськогосподарської підтримки між країнами – членами СОТ, що виступають за подальшу лібералізацію сільськогосподарської торгівлі, і тими країнами, які вважають, що цей процес вже зайшов досить далеко. Стосовно підходів до забезпечення продовольчої безпеки в рамках концепції багатофункціональності існують дві основні позиції, які відстоюють дві групи країн. Захисниками ідеї багатофункціональності найчастіше виступають країни з найвищим рівнем суспільно-державних витрат на заходи сільськогосподарської підтримки з “жовтого кошика” заходів торгового регулювання, такі як Японія, Південна Корея, Швейцарія, Норвегія і країни ЄС.

По суті, багатофункціональність містить у собі ідею того, що сільське господарство є дещо більшим, ніж просте виробництво продовольства, і є серцем економіки, соціальної та природоохоронної галузей сільського життя.

Найважливішим із суспільних благ, створених сільським господарством, можна вважати продовольчу безпеку, що приводить теоретиків ряду країн до висновку про неминучість державної підтримки сільськогосподарського виробництва з метою її забезпечення.

Держава та регіони

Усі зовнішні ефекти, що виникають у зв'язку із сільськогосподарським виробництвом, можна класифікувати таким чином:

- продовольча безпека;
- навколишнє середовище; зовнішні ефекти можуть бути як позитивними, так і негативними;
- економічні аспекти, крім безпосередньо виробництва (продовольства та інших товарів), що відображають центральну роль сільського господарства в житті села;
- соціальні аспекти, що включають забезпечення життєздатності сільського співтовариства й коштів для існування, культуру та культурні цінності.

Як відомо, в кінці 1990-х рр. продовольча безпека, турбота про стан навколишнього середовища й питання, пов'язані з соціальною та економічною роллю сільського господарства втілилися в одну концепцію багатofункціональності. Проте в контексті міжнародної торгівлі існують радикально протилежні пропозиції щодо того, як ці питання пов'язати в рамках загальної політики. У торгово-політичних спорах про багатofункціональність основою є питання, чи виправдовує ця концепція подальше надання цінової підтримки фермерам [2].

Як видається автору, ключова відмінність у підходах до забезпечення національної продовольчої безпеки зумовлюється відмінністю економічних (і політичних) інтересів країн з найрозвиненішим агропромисловим виробництвом, які володіють природними порівняльними перевагами при виробництві сільськогосподарської продукції, з одного боку, і країн з менш сприятливими для агропромислового виробництва природно-кліматичними умовами, обмеженими ресурсами сільськогосподарськими виробництва або ринками, що формуються (зокрема, країн з перехідною економікою) – з іншого. Якщо інтереси перших зумовлюють необхідність розширення ринків збуту для надлишків виробленої сільськогосподарської продукції й відповідної лібералізації зовнішньої торгівлі, то природним бажанням других є захистити національного виробника агропромислової продукції, що перебуває в явно несприятливих умовах порівняно з іноземними конкурентами, з метою збереження продовольчої незалежності.

У цілому аргументування урядів різних країн на захист однієї з двох розглянутих концепцій (самодостатність проти вільної міжнародної торгівлі) укладається в розглянуту схему залежності стратегії забезпечення продовольчої безпеки від основних чинників, тобто не існує єдиної універсальної стратегії забезпечення продовольчої безпеки. Найбільш доцільно говорити в цьому значенні про оптимальну для конкретних

умов стратегію, яка відповідає характеру впливу різних чинників та існуючих загроз.

Незважаючи на зазначені відмінності в трактуванні багатofункціональності, сама концепція значно впливає на формування аграрної політики більшості розвинутих країн. Так, у США (країни з величезним потенціалом агропромислового виробництва), загальнодержавне регулювання справляє стратегічний вплив на функціонування агропромислового комплексу. Як три стратегічні цілі міністерства із сільського господарства та продовольства, тотожні основним завданням, при вирішенні яких держава приймає на себе відповідальність у реалізації своєї аграрної політики, прийняті такі:

1) розширення економічних і торгових можливостей для сільгоспвиробників та інших мешканців сільських регіонів;

2) забезпечення гарантій безпечного, доступного й повноцінного продовольства для всіх громадян країни;

3) сприяння раціональному використанню природних ресурсів.

Наведене формулювання цілей державного регулювання аграрного сектора в цілому збігається з поняттям продовольчої безпеки та повністю відповідає описаній вище концепції багатofункціональності сільського господарства. При цьому забезпечення продовольчої безпеки покладено в основу державного регулювання аграрного сектора й визнається основною метою діяльності міністерства сільського господарства країни.

Найважливішим моментом у розумінні природи поняття продовольчої безпеки є поняття безпеки. Безпека системи полягає в підтримці внутрішньої динамічної стабільності, рівноваги. Звідси випливає, що безпеку не можна зводити тільки до зовнішніх форм захисту від зовнішніх дій, що дестабілізують [1].

Загальні питання безпеки (насамперед, на державному рівні) широко розкрито в теоретичних дослідженнях. Більшість дослідників, у тому числі вітчизняних (П. Саблук, І. Лукінов, В. Юрчишин, О. Нижник та ін.), розглядають продовольчу безпеку як один із складових елементів економічної безпеки держави (регіону). Важливість продовольчої безпеки як сфери підтверджується тим, що в деяких джерелах вона розглядається разом з економічною, як рівноцінні елементи національної безпеки.

З макроекономічного погляду, економічна безпека держави означає розширене відтворення переважно на національній основі, яка забезпечує стале економічне зростання при максимальній інфляції й соціально справедливому розподілі матеріальних благ, здатність ефективно реагувати на кризові явища як на внутрішньому, так і на зовніш-

ньому ринках при оптимальній інтеграції у світовий поділ праці. Звідси випливає, що продовольча безпека також має гарантувати виконання цих умов.

Продовольча безпека як елемент економічної безпеки включає [4]:

- внутрішню матеріально-речовинну основу – рівень розвитку продуктивних сил, здатний забезпечити важливу частку натуральних вартісних елементів розширеного відтворення національного продукту;
- внутрішню соціально-політичну основу – рівень суспільної згоди стосовно довгострокових національних цілей у галузі продовольчої безпеки, що робить можливим вироблення й ухвалення стратегії соціально-економічного розвитку, запроваджуваної в життя через державну політику, яку підтримує більшість населення.

Саме поняття “продовольча безпека” передбачає (для всіх рівнів, за винятком найвищого – світової продовольчої безпеки) наявність внутрішніх і зовнішніх загроз її забезпечення як складових двох найважливіших аспектів проблеми. Загроза продовольчій безпеці виникає в тому випадку, коли створюються такі політичні, економічні, зовнішньополітичні та інші умови, які в результаті порушення продовольчого постачання створюють небезпеку для життя або здоров'я населення даного регіону чи країни в цілому.

Серед основних зовнішніх загроз продовольчій безпеці можуть бути такі:

1) несприятлива зміна кон'юнктури на світових ринках продовольства (підвищення цін або зниження обсягів пропозиції, що мають однакові наслідки для національної економіки, включеної в систему загальносвітового господарства – неможливість закупити необхідну кількість імпортного продовольства і, відповідно, забезпечити колишній обсяг внутрішнього споживання). Причинами такої зміни можуть стати страйки і неврожай у країнах-експортерах, підвищення транспортних тарифів, військові конфлікти, техногенні та природні катастрофи, екологічні проблеми;

2) зміна курсів національної та іншої валюти (умов обміну);

3) погіршення якості продовольства, яке імпортується, що робить неможливим його використання для задоволення потреб внутрішнього ринку (епідемії худоби в країнах-експортерах, вміст шкідливих речовин у продуктах, вищий за допустимий рівень);

4) використання продовольства як важеля зовнішньополітичного тиску на країни-імпортери; накладення повного або часткового ембарго на поставку продовольства, експортна експансія (розширення ринків

збуту) з метою витіснення вітчизняного виробника та зміцнення економічної залежності від країн-постачальників.

До основних внутрішніх загроз продовольчій безпеці можуть бути віднесені такі:

1) зниження обсягів вітчизняного виробництва продовольства, зниження асортименту;

2) зростання внутрішніх цін на продовольство, що викликає адекватне зниження або зміну структури споживання продуктів; зниження реальних доходів населення, що призводить до тих самих наслідків;

3) обмеження фізичної доступності продовольства (нерозвинутість інфраструктури ринку й системи торгівлі продовольством, адміністративні бар'єри);

4) погіршення виробничого потенціалу промислового комплексу;

5) зниження якості вітчизняних продуктів харчування (внаслідок використання шкідливих для здоров'я добавок, недотримання вимог до якості продукції, накопичення небезпечних речовин у первинній сировині);

6) порушення постачання продовольства населенню на окремих територіях у разі природного лиха, техногенних, екологічних катастроф, військових конфліктів.

Наявність внутрішніх загроз робить забезпечення продовольчої безпеки загальною проблемою, незалежно від того, наскільки актуальне для конкретної країни існування зовнішніх загроз. Більше того, за останній час посилюється міжнародне визнання того, що продовольча безпека – це більше, ніж просто захист від імпоротної експансії й пов'язані з нею заходи протекціонізму.

Незважаючи на досить вагомні аргументи, що висувують прихильники двох названих вище стратегічних підходів до забезпечення продовольчої безпеки, розумним видається неприйняття крайніх точок зору щодо проблеми орієнтації на стовідсоткове самозабезпечення й зняття будь-яких обмежень на імпорт продовольства.

Перший із зазначених підходів справедливий лише для країн з розвинутою аграрною економікою, які в змозі за рахунок власних ресурсів налагодити економічно доцільне виробництво життєво важливих видів продукції. Орієнтація на “самозабезпечення за будь-яку ціну” може в умовах недостатності ряду ресурсів аграрного виробництва означати необхідність надання такої підтримки сільському господарству, яка сприятиме зниженню ефективності галузі й здатності реагувати на ринкові стимули. При збереженні рівня цін значно вище за середньосвітовий при цьому під загрозу стає рівень споживання населенням продовольчих товарів, що може потребувати додаткових, уже споживчих, субсидій. Тому “навіть роз-

винуті з аграрного погляду країни з метою світового забезпечення внутрішнього продовольчого ринку та з міркувань економічної доцільності часто вимушені імпортувати значний обсяг сільгосппродуктів” [3].

Другий підхід у чистому вигляді також не здатний гарантувати безпеку, оскільки вільне ввезення продовольства із-за кордону може призвести до деградації вітчизняного сільського господарства й не може гарантувати безперебійного надходження продуктів харчування.

Враховуючи вищевикладене, доцільним було б розумне поєднання на рівні держави самозабезпечення та імпорту, політики міжнародної співпраці й спрямування внутрішньодержавних зусиль для забезпечення населення продовольством з урахуванням національної специфіки аграрної економіки. Саме стан і потенціал останньої разом з національними інтересами (як соціально-економічними, так і політичними) диктує ту стратегію та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки, які найповніше їм відповідають і будуть в існуючих умовах найефективнішими.

IV. Висновки

Як основа для виділення різних рівнів може бути використаний відтворювальний підхід, заснований на виділенні специфічних інтересів різних рівнів (економічних або інтересів у сфері продовольчого забезпечення), який дає змогу виявити властиві певному рівню унікальні риси й обґрунтувати відмінності підходів до забезпечення продовольчої безпеки різних рівнів.

Здатність для кожного рівня забезпечити свою продовольчу безпеку зумовлюється як внутрішніми, або ендегенними (економіка даного рівня, у тому числі доходи, обсяг і структура споживання), так і зовнішніми, або екзогенними (стан продовольчої забезпеченості вищого рівня), чинниками. При цьому внутрішня продовольча безпека кожного рівня визначається частково продовольчою безпекою нижчого рівня ієрархії. Кожен рівень продовольчої безпеки характеризується певною комбінацією й рівнем дії цих двох типів чинників (внутрішніх і зовнішніх відносно цього рівня).

Основна відмінність у підходах до забезпечення національної продовольчої безпеки зумовлюється відмінністю економічних і політичних інтересів країн з найрозвинутішим

агропромисловим виробництвом, які володіють природними порівняльними перевагами при виробництві сільськогосподарської продукції, з одного боку, і країн з менш сприятливими для агропромислового виробництва природно-кліматичними умовами, обмеженими ресурсами сільськогосподарського виробництва або ринками, що формуються (зокрема країн з перехідною економікою), – з іншого. Якщо інтереси перших зумовлюють необхідність розширення ринків збуту для надлишків виробленої сільськогосподарської продукції й відповідної лібералізації зовнішньої торгівлі, то для других природним бажанням є захистити національного виробника агропромислової продукції, що перебуває в явно несприятливих умовах порівняно з іноземними конкурентами з метою збереження продовольчої незалежності.

Міжкраїнні відмінності в підходах до забезпечення продовольчої безпеки виявляються в процесі інтеграції національних економік у світову систему й об’єктивно зумовлюються поєднанням чинників продовольчої безпеки, унікальним для кожної країни, та особливостями національних економічних інтересів.

Література

1. Булавка О.Г. Рівень споживання соціальних послуг на селі / О.Г. Булавка, О.І. Бойчук, П.П. Лайко // Соціальне відродження і розвиток села в умовах становлення ринкової економіки. – К. : Урожай, 1994. – С. 196–209.
2. Миценко І.М. Продовольча безпека України: оцінка стану та світовий досвід вирішення проблеми / І.М. Миценко. – Кіровоград : Центрально-Українське видавництво, 2001. – 204 с.
3. Мостовий Г.І. Ринок продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини : монографія / Г.І. Мостовий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 244 с.
4. Нижник О.М. Продовольча безпека: аналіз еколого-економічних проблем та шляхи їх вирішення / О.М. Нижник // Вісн. Сум. держ. аграр. ун-ту. Суми, 2001. – Вип. 2. – С. 342–346.
5. Федеральная программа развития крестьянских (фермерских) хозяйств и кооперативов на 1996–2000 годы. – М., 1996. – С. 129–130.